

**ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДРОЗДІЛАМИ
ДЕРЖПРИКОРДОНСЛУЖБИ ОХОРОНИ СУВЕРЕННИХ ПРАВ
УКРАЇНИ НА МОРСЬКІ ПРОСТОРИ**

Баранов Сергій Олексійович

к.ю.н., доцент, професор кафедри адміністративного права та
адміністративного процесу, Одеський університет внутрішніх справ

Рибаченко Сергій Пантелійович

аспірант Міжнародного гуманітарного університету

м. Одеса, Україна.

Проблема стабільності державних кордонів на сьогодні є важливою проблемою для України, від успішного вирішення якої залежить нормальне функціонування держави і в цілому, подальше її існування [1, с. 45].

Сьогодні особливо актуальними постають питання, пов'язані з забезпеченням режиму морського кордону України, відновленням прав України як прибережної держави у значних за розмірами прибережних морських водах, адже анексія Кримського півострова, ускладнення у використанні Азовського моря та Керченської протоки, наявність неконтрольованих Україною частин морського узбережжя Донецької області значно ускладнюють процес підтримання встановлених прикордонних режимних правил.

Реалізація захисту морських територій здійснюється шляхом розробки та затвердження заходів в межах державної морської політики. Одним з основних завдань державної морської політики визначено розв'язання завдань, покладених на Військово-Морські Сили (далі – ВМС) ЗС України і Морську охорону ДПС України, на рівні, достатньому для участі у забезпеченні територіальної цілісності, політичної та економічної незалежності України, непорушності її державного кордону на морі та захисту інших національних інтересів у сфері морської і військово-морської діяльності держави [2].

Стаття 1 Закону «Про Державну прикордонну службу України» визначає її завданням «забезпечення недоторканності державного кордону та охорони

суверенних прав України в її прилеглій зоні та виключній (морській) економічній зоні» [3].

Сьогодні підрозділи ДПС України забезпечують охорону 6.992.982 км. державного кордону, з яких 1355 км. – морські. Площа охорони водних просторів виключної морської (економічної) зони складає 72658 квадратних кілометрів [4].

Відповідно з ст. 9, наведеного Закону, забезпечення реалізації окресленого завдання на водних просторах покладаються на підрозділи Морської охорони ДПС України. Вона здійснює: охорону державного кордону на морі, річках, озерах та інших водоймах; контроль за плаванням і перебуванням українських та іноземних невійськових суден і військових кораблів у територіальному морі та внутрішніх водах України, заходженням іноземних невійськових суден і військових кораблів у внутрішні води і порти України та перебуванням у них; охорону суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні та контроль за реалізацією прав і виконанням зобов'язань у цій зоні інших держав, українських та іноземних юридичних і фізичних осіб, міжнародних організацій.

Враховуючи наявний стан неоголошеної війни з Росією (далі – РФ), з'явилася низка факторів, які обумовлюють особливості здійснення охорони державного кордону на морській ділянці, здійснення оперативно-службової діяльності морських прикордонних загонів.

Головним фактором виступає анексія РФ Кримського півострова, і як наслідок, наявність військової загрози. До інших можна віднести, незавершеність питань договірно-правового оформлення морської ділянки державного кордону, наявність конфліктів між окремими державами Чорноморського басейну, контрабанда, порушення правил судноплавства, порушення прикордонного режиму, нелегальна міграція, біотероризм, незаконний видобуток біологічних та мінеральних ресурсів у виключній (морській) економічній зоні та на континентальному шельфі України.

Заходи із запобігання цим різноваріантним загрозам потребують комплексної інтегрованої діяльності всіх органів управління силами і за собами

державної влади, збройних сил (насамперед ВМС), морської поліції, прикордонної, митної, міграційної служб, служби з надзвичайних ситуацій та ін.

Органи ДПС України при виконанні покладених на них завдань щодо іноземних і українських невійськових суден у територіальному морі України мають право здійснювати заходи адміністративного попередження, адміністративного припинення та застосовувати до правопорушників заходи адміністративної відповідальності.

Зокрема, відповідно до Закону, вони мають право: 1) запропонувати судну показати національний прапор, якщо його не піднято, провести опит про цілі заходження судна у води України; 2) запропонувати судну змінити курс, якщо він веде в закритий для плавання район; 3) зупинити судно і провести його огляд, якщо воно не відповідає на сигнал опиту, перебуває в закритому для плавання районі, порушує інші правила заходження у води України, плавання і перебування в них, а також займається промисловою та іншою діяльністю на порушення законодавства України, міжнародних договорів України; 4) поміщати на судно в необхідних випадках прикордонний наряд для супроводження судна в порт або з порту до державного кордону України; 5) знімати з судна і затримувати осіб, які вчинили злочин і підлягають кримінальній відповідальності за законодавством України, передавати цих осіб органам досудового розслідування, якщо інше не передбачено міжнародними договорами України; 6) переслідувати і затримувати у відкритому морі судно, яке зайшло в територіальне море України з порушенням встановлених правил, або судно, яке порушило закони чи правила плавання і перебування у водах України, до заходження його в територіальне море своєї країни або третьої держави в разі, якщо переслідування почато в територіальному морі України і велось безперервно [5].

Рішення про затримання іноземного невійськового судна приймається ДПС України після його огляду. При цьому судно, яке допустило зазначені порушення, затримується органами ДПС України, якщо встановлено факт навмисного порушення або якщо судно завдає шкоди безпеці чи іншим

інтересам України. Органи ДПС України мають право затримати і українське невійськове судно, яке допустило зазначені порушення і конвоювати його до найближчого порту або іншого відповідного пункту.

Іншою складовою призначення ДПС є охорона суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні. Охорону суверенних прав України у виключній (морській) економічній зоні та контроль за реалізацією прав і виконанням зобов'язань інших держав, українських та іноземних юридичних і фізичних осіб, міжнародних організацій у ній здійснюють крім ДПС, органи рибоохорони Державного агентства меліорації та рибного господарства України.

Так, протягом 2020 року підрозділами Морської охорони було виявлено 148 фактів незаконної діяльності в Чорному та Азовському морях, яка завдала збитку державі на 7,7 млн грн. Припинено діяльність 47 груп у складі 112 осіб [4].

На наш погляд, основні проблеми захисту морських просторів та узбережжя полягають у необхідності організації ефективної взаємодії військових та правоохоронних структур, забезпечення їх оперативною і достовірною інформацією, скорочення часу реакції, узгодженого застосування сил і засобів, незалежно від їх відомчої належності.

Важливе місце для вирішення зазначених проблем має захист морського узбережжя. На думку М.П. Горбуліна, захист морського узбережжя - це узгоджена за завданнями, часом і простором діяльність органів державної влади, як правило, за провідної ролі Військово-Морських Сил, щодо створення та підтримання певного оперативного режиму інтегрованими силами, на які покладаються такі основні завдання: моніторинг наземної, надводної, підводної, навігаційно-гідрологічної, повітряної обстановки; недопущення порушень державного кордону, незаконної міграції; припинення контрабанди; недопущення незаконної промислової діяльності у виключній економічній зоні; надання допомоги, порятунків екіпажів суден, кораблів, літаків, що зазнають лиха; захист важливих державних об'єктів з морського напрямку та ін. [6].

Для забезпечення вирішення завдань безпеки морських і річкових кордонів ДМС необхідно здійснити низку заходів. А саме: 1) забезпечити розвиток системи базування угруповань Морської охорони на Азово-Чорноморському узбережжі. 2) Удосконалити: організаційну структуру та нормативну базу Морської охорони, сформувані сучасну систему управління її силами та засобами; інформаційну взаємодію про морську обстановку з органами центральної виконавчої влади, діяльність яких пов'язана з водними об'єктами, а також з береговими охоронами держав чорноморського регіону; механізм контролю за плаванням і перебуванням українських та іноземних невійськових суден і військових кораблів у територіальному морі, внутрішніх водах та під час стоянки суден на рейдах портів України, а також комплексне застосування сил і засобів з охорони морських просторів України з урахуванням актуальних загроз національній безпеці.

3) Організувати: поетапне оновлення корабельно-катерного складу Морської охорони, проведення його модернізації відповідно до положень державної цільової оборонної програми розвитку озброєння і військової техніки на період до 2022 року та міжнародних договорів України; підготовку екіпажів новостворених катерів морської безпеки та охорони морських кордонів спеціального призначення типу; закупівлю автоматичних артилерійських комплексів самооборони для катерів морської безпеки та охорони морських кордонів спеціального призначення.

На наш погляд, подальше удосконалення державного регулювання відносин у сфері захисту морських державних кордонів наведеними заходами, буде сприяти підвищенню ефективності діяльності Морської охорони ДМС України з усунення гібридних загроз національній безпеці України.

Література:

1. Рибаченко С.П., Баранов С.О. Кордон як об'єкт захисту суверенітету України Державною прикордонною службою. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. К.:, Видавничий дім «Гельветика», Т.32, № 5, 2021. С. 45-50.

2. Про внесення змін до Морської доктрини України на період до 2035 р.:
Постанова Кабінету Міністрів України від 18.12.2018 № 110. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show#Text>

3. Про Державну прикордонну службу України: Закон України від 03 квітня 2003 р. № 661 - IV. *Відомості Верховної ради України*. 2003. № 27.

4. Біла книга - 2020. Державна прикордонна служба України. URL: <https://dpsu.gov.ua/ua/1620985335-Bila-kniga-2020/>

5. Стець О.М. Правовий режим морського кордону України. URL: http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/10359/Stets_LP_3-2018.pdf

6. Горбулін М.П. Щодо захисту морського узбережжя України. URL: https://Admin/Desktop/Горбуліна%20захист_морузбережжя.pdf#Text